

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF THE CONDITION AND EFFICIENCY OF USE OF FIXED ASSETS OF ENTERPRISES OF UKRAINE

УДК 336.662

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.58-17>**Боденчук Л.Б.**

к.е.н., в.о. доцента кафедри економіки та менеджменту
Придунайська філія
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Чернова Л.О.

викладач кафедри економіки та менеджменту
Придунайська філія
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Bodenchuk Lily

Danube Branch of PJSC "University
"Interregional Academy of Personnel
Management"

Chernova Ludmila

Danube Branch of PJSC "University
"Interregional Academy of Personnel
Management"

Стаття присвячена дослідженню стану, структури, динаміки та ефективності використання основних засобів підприємств України. У статті проведено аналіз зношеності основних засобів підприємств України за п'ять років та ступеня їх придатності загалом по Україні та за видами діяльності. Дослідження рівня зносу основних засобів проводиться з використанням показників рівня зносу та рівня придатності. Наведено динаміку основних засобів підприємств України за п'ять років, зокрема первісної вартості, залишкової вартості та суми зносу. У статті проаналізовано наявність основних засобів у підприємств України, зокрема за видами економічної діяльності, наведено їхню первісну та залишкову вартість за п'ять років. Визначено питому вагу залишкової вартості основних засобів за видами економічної діяльності. Досліджено ефективність використання основних засобів підприємств України за допомогою показників фондовіддачі та рентабельності.

Ключові слова: основні засоби, знос основних засобів, рівень придатності основних засобів, фондовіддача, рентабельність основних засобів.

Стаття посвящена исследованию состояния, структуры, динамики и эффективности

использования основных средств предприятий Украины. В статье проведен анализ износа основных средств предприятий Украины за пять лет и степень их пригодности в целом по Украине и по видам деятельности. Исследование уровня износа основных средств проводится с использованием показателей уровня износа и уровня пригодности. Приведена динамика основных средств предприятий Украины за пять лет, в том числе первоначальной стоимости, остаточной стоимости и суммы износа. В статье проанализировано наличие основных средств у предприятий Украины, в частности по видам экономической деятельности, приведена их первоначальная и остаточная стоимость за пять лет. Определен удельный вес остаточной стоимости основных средств по видам экономической деятельности. Исследована эффективность использования основных средств предприятий Украины с помощью показателей фондоотдачи и рентабельности.

Ключевые слова: основные средства, износ основных средств, уровень годности основных средств, фондоотдача, рентабельность основных средств.

The article is devoted to the study of the state, structure, dynamics and efficiency of the use of fixed assets of Ukrainian enterprises. The article analyzes the depreciation of fixed assets of Ukrainian enterprises over five years. The degree of suitability of fixed assets by type of activity was also studied. The level of depreciation of fixed assets is carried out using the depreciation factor and the coefficient of suitability. The schedule of dynamics of level of wear and level of suitability of fixed assets of the enterprises of Ukraine for five years is constructed. It is determined that during the studied period there is an increase in the level of depreciation of fixed assets and a decrease in their usability. The dynamics of fixed assets of Ukraine for five years, in particular the initial cost, residual value and the amount of depreciation. It is established that the value of fixed assets of Ukrainian enterprises during the study period increases, but the amount of accrued depreciation also increases. The article analyzes the availability of fixed assets of the enterprise of Ukraine, in particular by type of economic activity, gives their initial and residual value for five years. It is established that the highest initial cost of fixed assets falls on industry, and the lowest – in wholesale, retail trade, repair of motor vehicles and motorcycles. A graph of the share of residual value of fixed assets by type of economic activity is constructed. An analysis of the level of depreciation of fixed assets by type of economic activity. It is established that the highest level of depreciation has fixed assets in the field of administrative and support services, and the lowest – enterprises of wholesale and retail trade and repair of motor vehicles and motorcycles. The schedule of dynamics of the level of depreciation by types of economic activity of enterprises is constructed. The efficiency of use of fixed assets of the enterprises of Ukraine by means of indicators of capital efficiency and profitability is investigated. It is established that the value of the rate of return increases in dynamics, which indicates an increase in the efficiency of fixed assets. The value of return on fixed assets is also growing, which also indicates an increase in the efficiency of their use.

Key words: fixed assets, depreciation of fixed assets, suitability of fixed assets, return on assets, profitability of fixed assets.

Постановка проблеми. Основні засоби є фундаментальною основою для здійснення підприємницької діяльності. З урахуванням специфіки діяльності підприємств основні засоби повинні мати відповідний склад та структуру задля забезпечення їхнього постійного та безперервного процесу життєдіяльності. З метою налагодженого процесу виробництва та утримання твердих конкурентоспроможних позицій на ринку підприємства мають здійснювати регулярний аналіз ефективності використання основних засобів та їх контроль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню аналізу стану та ефективності використання основних засобів присвячували праці такі

науковці, як Ф.Ф. Бутинець [1], Т.А. Бутинець [2], О.М. Денисюк [3], Н.О. Ковальчук, Т.А. Побіжан [4], І.С. Мурашко [5] та інші. Зокрема, досліджувалася методологія аналізу основних засобів, стан та ефективність використання основних засобів за галузями народного господарства, за певними областями та загалом по Україні. Проте мінливість сучасного середовища функціонування підприємств потребує постійного моніторингу показників використання основних засобів, виявлення причин змін значень показників та прогнозування їх наслідків.

Постановка завдання. Стан основних засобів та ефективність їх використання відіграє важливу роль у діяльності підприємств. Аналіз

основних показників стану та використання основних засобів дає змогу визначити особливості розвитку галузей народного господарства. Саме тому метою статті є дослідження стану та ефективності використання основних засобів підприємств України.

Виклад основного матеріалу. Керуючись даними Державної служби статистики України [6], наведемо загальнодержавний обсяг та динаміку основних засобів за період 2015–2019 рр.

Первісна вартість основних засобів в Україні протягом 2015–2019 рр. зростає з 7 641 357 млн грн. до 9 574 186 млн грн. (на 25%, або на 1 932 829 млн грн.). Залишкова вартість основних засобів зростає з 3 428 908 млн грн. у 2015 р. до 3 754 183 млн грн. у 2019 р. (на 3%, або на 706 344 млн грн.). При цьому зростає сума нарахованого зносу з 4 593 518 млн грн.

у 2015 р. до 5 820 003 млн грн. у 2019 р. (на 27%, або на 1 226 485 млн грн.).

Рівень зносу основних засобів дещо зростає: 60,1% у 2015 р. проти 60,8% у 2019 р., а рівень придатності основних засобів – скорочується з 39,9% у 2015 р. до 39,2% у 2019 р.

Динаміка рівня зносу та рівня придатності основних засобів України протягом 2015–2019 рр. наведена на рис. 1.

За даними рис. 1 видно, що зростання рівня придатності та скорочення рівня зносу відбувалося протягом 2015–2017 рр. Протягом цього періоду рівень зносу скоротився з 60,1% до 55,1%, а рівень придатності зріс із 39,9% до 44,9%. Але у 2018 р. рівень зносу основних засобів зростає до 60,6%, а рівень придатності – скорочується до 39,4%; у 2019 р. рівень зносу продовжує зростати

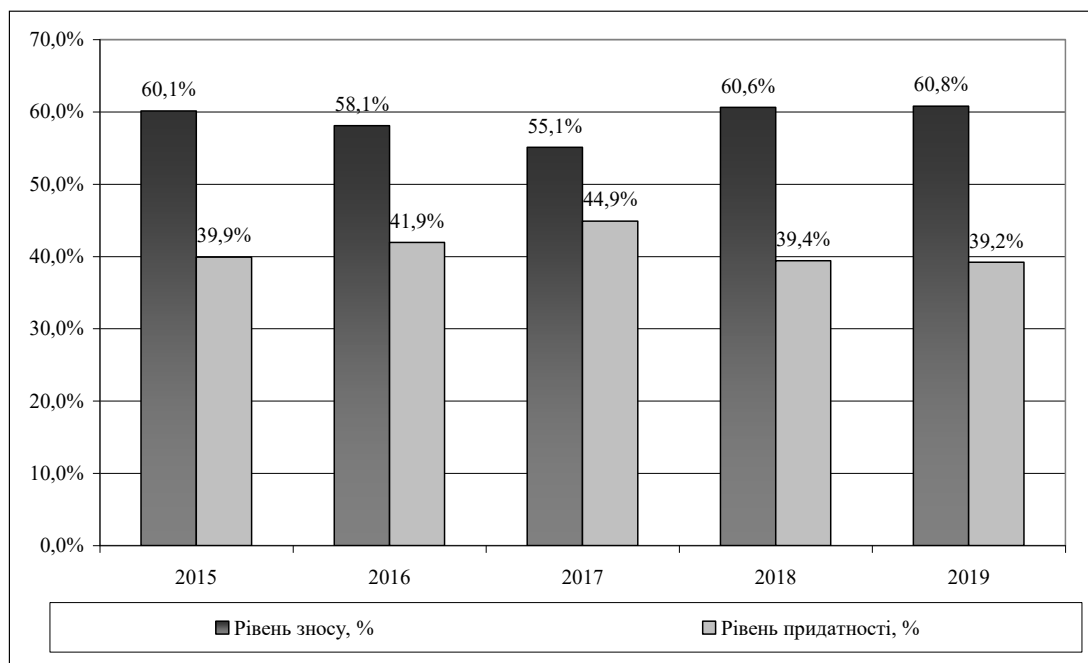

Рис. 1. Динаміка рівня зносу та рівня придатності основних засобів України протягом 2015–2019 рр.

Таблиця 1

Динаміка основних засобів в Україні за 2015–2019 рр.

Показники	Роки					Відхилення 2019 р. до 2015 р.	
	2015	2016	2017	2018	2019	Абсолютний приріст, (+, -)	Темп приросту, %
Первісна вартість, млн грн	7641357	8177408	7733905	9610000	9574186	1932829	25
Залишкова вартість, млн грн	3047839	3428908	3475242	3783494	3754183	706344	23
Знос, млн грн	4593518	4748500	4258663	5826506	5820003	1226485	27
Рівень зносу, %	60,1	58,1	55,1	60,6	60,8	0,7	1
Рівень придатності, %	39,9	41,93	44,9	39,4	39,2%	-0,7	-2

та становить 60,8%, а рівень придатності скорочується до 39,2%. Крім того, значення рівня придатності 39,2 % є надто низьким та свідчить про застарілість основних засобів України.

У таблиці 2 проаналізовано динаміку основних засобів за видами економічної діяльності підприємств України за 2014–2018 рр.

За даними таблиці видно, що найбільша первісна вартість основних засобів у 2014 р. припадає на промисловість та становить 1 937 821 млн грн. У 2018 р. первісна вартість основних засобів у промисловості зростає до 3 271 669 млн грн. Первісна вартість основних засобів у транспорті, складському господарстві, поштовій та кур'єрській доставці у 2014 р. становила 9 752 902 млн грн., а у 2018 р. – скоротилася до 1 729 587 млн грн. Первісна вартість основних засобів у підприємств, які здійснюють операції з нерухомим майном, у 2014 р. становила 533 328 млн грн., а у 2018 р. – зросла до 1 064 119 млн грн. Первісна вартість основних засобів у діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування зростає з 333 493 млн грн. у 2014 р. до 148 7471 млн грн. у 2018 р. Первісна вартість основних засобів в опто-

вій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів та мотоциклів зростає з 125 507 млн грн. у 2014 р. до 215 652 млн грн. у 2018 р.

Залишкова вартість основних засобів зростає протягом 2014–2018 рр. з 104 936 млн грн. до 262 915 млн грн., у промисловості – з 769 518 млн грн. до 1 098 778 млн грн., у будівництві – з 29 335 млн грн. до 50 914 млн грн., в торгівлі – з 78 697 млн грн. до 124 912 млн грн., у транспорті – з 204 925 млн грн. до 641 925 млн грн., в операціях з нерухомості – з 340 339 млн грн. до 451 928 млн грн., у діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – з 152 732 млн грн до 253 237 млн грн., в інших галузях – з 594 440 млн грн. до 898 886 млн грн.

Питома вага залишкової вартості основних засобів за видами економічної діяльності у 2014 р. та 2018 р. наведена на рис. 2.

У 2014 р. найбільша питома вага залишкової вартості основних засобів підприємств України припадала на промисловість (34%). Питома вага залишкової вартості основних засобів в операціях з нерухомим майном становила 15%, у транспорті, складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності – 9%, у сільському, лісовому та рибному

Таблиця 2

Стан та динаміка основних засобів за видами економічної діяльності підприємств України за 2014–2018 рр.

Галузь	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Первісна вартість, млн грн					
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	171392	210169	270467	341622	407146
Промисловість	1937821	3842517	3072954	2454483	3271669
Будівництво	64352	62090	72810	78704	91715
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	125507	135378	175422	195377	215625
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	9752902	1418312	1562079	1280369	1729587
Операції з нерухомим майном	533328	666855	804040	928615	1064119
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	333493	407506	1173933	1376683	1487471
Інші галузі	833322	898530	1045703	1078051	1342667
Разом	13752117	7641357	8177408	7733905	9610000
Залишкова вартість, млн грн					
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	104936	128516	169711	219677	262915
Промисловість	769518	889183	939965	1004542	1098778
Будівництво	29335	29157	46627	42730	50914
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	78697	74805	106558	116507	124912
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	204925	684928	772139	671147	641924
Операції з нерухомим майном	340339	415457	435769	417073	451928
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	152732	183148	232443	253018	253237
Інші галузі	594440	642645	725696	750550	898886
Разом	2274922	3047839	3428908	3475242	3783494

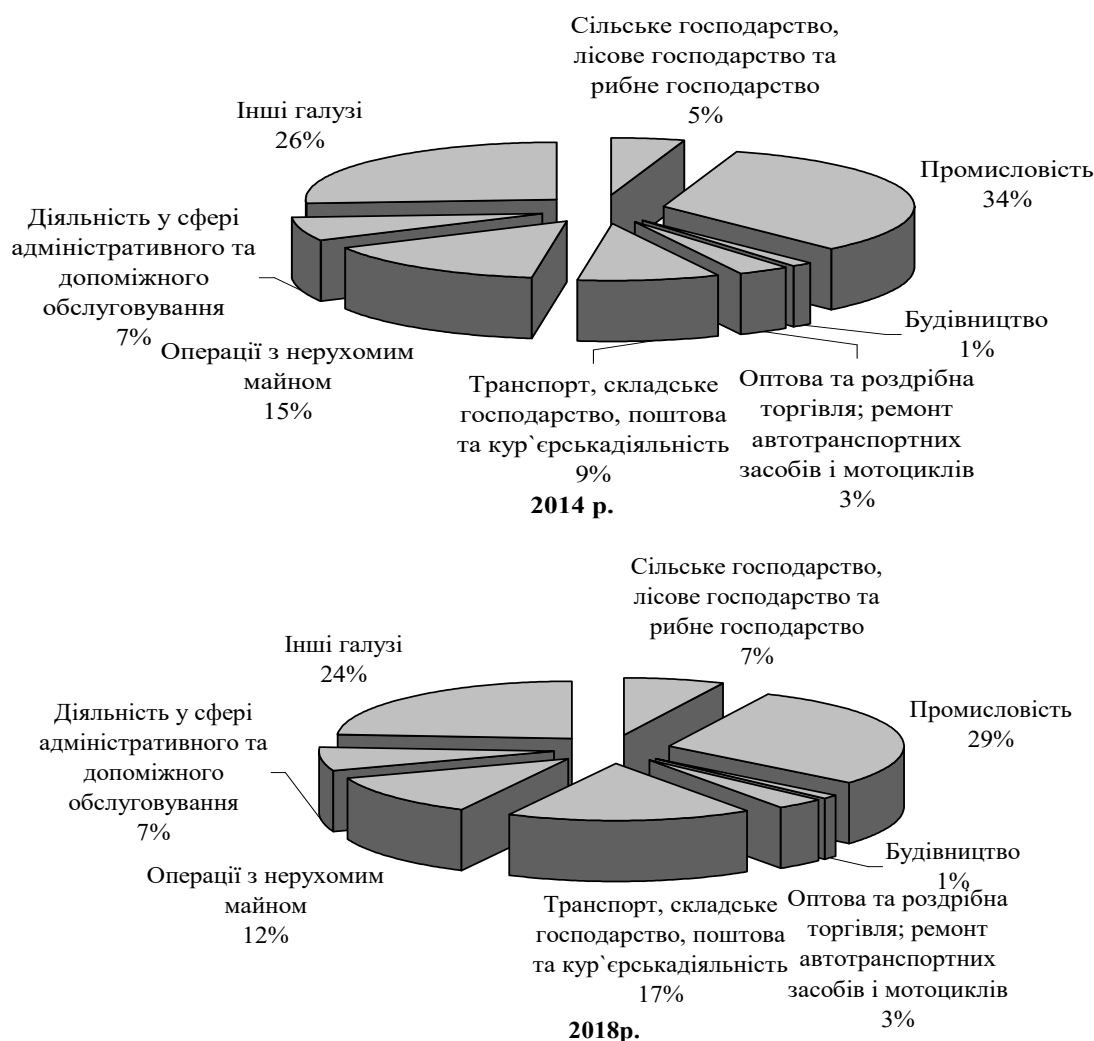

Рис. 2. Питома вага залишкової вартості основних засобів за видами економічної діяльності у 2014 р. та 2018 р.

господарстві – 5%, в оптовій, роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів – 3%, в інших галузях – 24%. Найменша питома вага залишкової вартості основних засобів підприємств України припадає на будівництво – 1% (рис. 2).

У 2018 р. найбільша питома вага залишкової вартості основних засобів підприємств України також припадає на промисловість, але скорочується до 29%, а найменша залишається в будівництві на рівні 1%. Питома вага залишкової вартості основних засобів в операціях з нерухомим майном скорочується до 12%, у транспорті, складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності – зростає до 17%, у сільському, лісовому та рибному господарстві – також зростає до 7%, в оптовій, роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів і мотоциклів – залишається на рівні 3%, в інших галузях – також залишається на рівні 24%.

Рівень зносу основних засобів за видами економічної діяльності підприємств за 2014–2018 рр. наведено у таблиці 3

Найбільший рівень зносу мають основні засоби у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (83%). У промисловості рівень зносу основних засобів у 2018 р. становить 66,4%, у транспорті – 62,9%, в операціях з нерухомим майном – 57,5%, у будівництві – 44,5%. Найменший рівень зносу мають підприємства оптової та роздрібно торгівлі та ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, який все ж таки досягає досить великого значення – 42,1%.

Динаміка рівня зносу за видами економічної діяльності підприємств за 2014–2018 рр. наведена на рис. 3.

За даними рис. 3 видно, що скорочення рівня зносу основних засобів протягом 2014–2018 рр. у таких видах діяльності, як сільське, лісове та рибне господарство; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність. За іншими видами діяльності рівень зносу зростає.

Показниками ефективності використання основних засобів є фондовіддача та рентабельність основних засобів (таблиця 4).

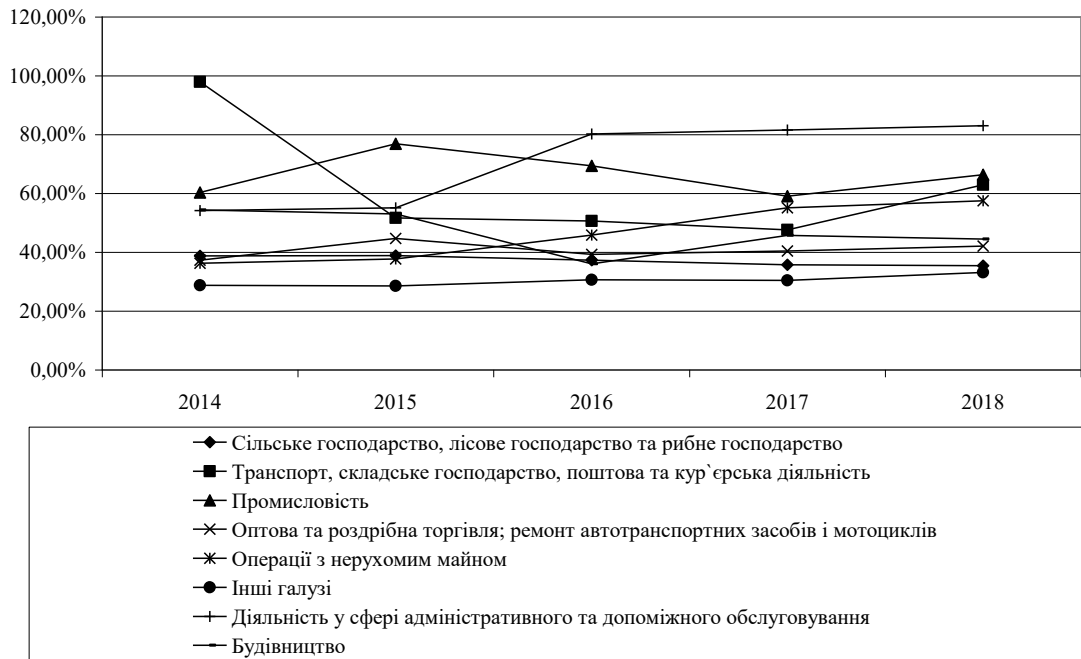

Рис. 3. Динаміка рівня зносу основних засобів підприємств України за видами економічної діяльності

Таблиця 3

Рівень зносу основних засобів за видами економічної діяльності підприємств за 2014–2018 рр.

Галузь	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	38,8%	38,9%	37,3%	35,7%	35,4%
Промисловість	60,3%	76,9%	69,4%	59,1%	66,4%
Будівництво	54,4%	53,0%	36,0%	45,7%	44,5%
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	37,3%	44,7%	39,3%	40,4%	42,1%
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	97,9%	51,7%	50,6%	47,6%	62,9%
Операції з нерухомим майном	36,2%	37,7%	45,8%	55,1%	57,5%
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	54,2%	55,1%	80,2%	81,6%	83,0%
Інші галузі	28,7%	28,5%	30,6%	30,4%	33,1%
Разом	83,5%	60,1%	58,1%	55,1%	60,6%

Таблиця 4

Показники ефективності використання основних засобів підприємств України за 2015–2018 рр.

Показник	Роки				Відхилення 2018 р. до 2015 р.	
	2015	2016	2017	2018	Абсолютний приріст, (+, -)	Темп приросту, %
Середньорічна вартість основних засобів, млн грн	2661381	3238374	3452075	3629368	967987,5	36
Чистий дохід від реалізації, млн грн	5159067	6237535	7707935	9206050	4046983	78
Фінансовий результат до оподаткування, млн грн	-348472	69887,8	236952,1	369212,3	717684,3	-206
Фондовіддача, млн грн	1,93	1,93	2,23	2,54	0,59	-
Рентабельність основних засобів, %	-13	2	7	10	23	-

За даними таблиці видно, що фондовіддача протягом 2015–2016 рр. залишається незмінною на рівні 1,93 млн грн., але зростає у 2017 р. до 2,23 млн грн., а у 2018 р. – до 2,54 млн грн. Наведена динаміка свідчить про підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах України.

Рентабельність основних засобів у 2015 р. була від'ємною, оскільки загальним фінансовим результатом підприємств України був збиток. Протягом 2016–2018 рр. рентабельність основних засобів зростає з 2% до 10%, що свідчить про підвищення ефективності використання основних засобів на підприємствах України.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження свідчить про те, що стан основних засобів підприємств України погіршується протягом 2017–2019 рр. (про що свідчить зростання рівня зносу з 58,1% до 60,8%). При цьому найгірший стан основних засобів спостерігається у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (83%), промисловості (66,4%), транспорті (62,9%).

Позитивним є зростання показника фондовіддачі та рентабельності основних засобів, що свідчить про підвищення ефективності їх використання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутинець Ф.Ф., Шкарабан С.Ш., Мних Є.В. Економічний аналіз: навч. Посібник / за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир: ПП «Рута», 2003. 680 с.
2. Бутинець Т.А. Основні засоби: точка зору економіста. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. Вип. 2 (23). 2012. С. 22–36.
3. Денисюк О.М. Аналіз стану та ефективності використання основних засобів на підприємствах машинобудівної галузі Вінницької області.

Ефективна економіка. № 9. 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4468> (дата звернення: 13.09.2020).

4. Ковалючук Н.О., Побіжан Т.А. Аналіз стану основних засобів на підприємствах України. *Молодий вчений*. № 10 (50). 2017. С. 910–914.

5. Мурашко І.С. Оцінювання стійкого розвитку підприємств машинобудування: економічний аспект. *Економіка і управління: науковий журнал*. 2018. № 3. С. 46–53.

6. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2020).

REFERENCES:

1. Butynets F.F., Shkaraban S.Sh., Mnykh Ye.V. (2003) *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis]. Zhytomyr: PP "Ruta". (in Ukrainian)
2. Butynets T.A. (2012) *Osnovni zasoby: tochka zoru ekonomista* [Fixed assets: the point of view of the economist]. *Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis*. vol. 2 (23), pp. 22–36.
3. Denysiuk O.M. (2015) *Analiz stanu ta efektyvnosti vykorystannia osnovnykh zasobiv na pidpriemstvakh mashynobudivnoi haluzi Vinnytskoi oblasti* [Analysis of the state and efficiency of use of fixed assets at the enterprises of machine-building branch of Vinnytsia region]. *Efficient economy*. vol. 9. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4468> (accessed 13 September 2020).
4. Kovaliuchuk N.O., Pobizhan T.A. (2017) *Analiz stanu osnovnykh zasobiv na pidpriemstvakh Ukrainy* [Analysis of the state of fixed assets at the enterprises of Ukraine]. *A young scientist*, vol. 10 (50). pp. 910–914.
5. Murashko I.S. (2018) *Otsiniuvannia stiikoho rozvytku pidpriemstv mashynobuduvannia: ekonomichnyi aspekt* [Estimation of sustainable development of machine-building enterprises: economic aspect]. *Economics and Management: a scientific journal*, vol. 3, pp. 46–53.
6. Website of the State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 02 October 2020).